

8. Současné teorie flexivní morfologie

a) Povaha flexivní morfologie – základní pojmy

b) Současné pojetí *realizační morfologie* (Aronoff 1994; Stump 2001; Spencer 2013)

Ad a) Povaha flexivní morfologie – základní pojmy

SLOVESO hablar / contar – indikativ prézens

	singulár	plurál
1. os.	habl-o / cuent-o	habl-a-mos / cont-a-mos
2. os.	habl-a-s / cuent-a-s	habl-á-is / cont-á-is
3. os.	habl-a / cuent-a	habl-a-n / cuent-a-n

SLOVESO hablar / contar – futurum

	singulár	plurál
1. os.	hablar-é / contar-é	hablar-emos / contar-emos
2. os.	hablar-ás / contar-ás	hablar-éis / contar-éis
3. os.	hablar-á / contar-á	hablar-án / contar-án

SLOVESO partire / venire italština – indikativ prézens

	singulár	plurál
1. os.	part-o / veng-o	part-iamo / ven-iamo
2. os.	part-i / vien-i	part-ite / ven-ite
3. os.	part-e / vien-e	part-ono / veng-ono

SLOVESO partire / venire italština – futurum

	singulár	plurál
1. os.	partir-ò / verr-ò	partir-emo / verr-emo
2. os.	partir-ai / verr-ai	partir-ete / verr-ete
3. os.	partir-à / verr-à	partir-anno / verr-anno

SLOVESO moci čeština – spisovná / obecná – indikativ prézens

	singulár	plurál
1. os.	moh-u / můž-u	můž-eme
2. os.	můž-eš	můž-ete
3. os.	můž-e	moh-ou / můž-ou

SLOVESO moci čeština – spisovná / obecná – minulý čas

	singulár	plurál
1. os.	mohl jsem	mohli jsme
2. os.	mohl jsi / mohls	mohli jste
3. os.	mohl / *mohl je	mohli / *mohli jsou

ADJEKTIVA ve francouzštině – beau / général / banal / petit

	singulár	plurál
maskulinum	beau-bel / général / banal / petit	beaux / généraux / banals / petits
femininum	belle / générale / banale / petite	belles / générales / banales / petites

SUBSTANTIVA v latině

SINGULÁR					
deklinace	1.	2.	3.	4.	5.
nom.	CAPRA	SERVUS	PANIS	FRŮCTUS	DIĚS
gen.	CAPRAE	SERVĪ	PANIS	FRŮCTŪS	DIĚĪ
dat.	CAPRAE	SERVŌ	PANĪ	FRŮCTUĪ / FRŮCTŪ	DIĚĪ
ak.	CAPRAM	SERVUM	PANEM	FRŮCTUM	DIEM
vok.	CAPRA!	SERVE!	PANIS!	FRŮCTUS!	DIĚS!
abl.	CAPRĀ	SERVŌ	PANE	FRŮCTŪ	DIĚ
PLURÁL					
nom.	CAPRAE	SERVĪ	PANĚS	FRŮCTŪS	DIĚS
gen.	CAPRĀRUM	SERVŌRUM	PANIUM	FRŮCTUUM	DIĚRUM
dat.	CAPRĪS	SERVĪS	PANIBUS	FRŮCTIBUS	DIĚBUS
ak.	CAPRĀS	SERVŌS	PANĚS	FRŮCTŪS	DIĚS
vok.	CAPRAE!	SERVĪ!	PANĚS!	FRŮCTŪS!	DIĚS!
abl.	CAPRĪS	SERVĪS	PANIBUS	FRŮCTIBUS	DIĚBUS

Základní pojmy:

LEXÉM = lexikální jednotka v abstraktním slova smyslu, která má význam, syntaktickou kategorii a která se v konkrétních kontextech realizuje jako jednotlivá SLOVA /tj. konkrétní formy daných lexémů), např. HABLAR = sloveso, význam = „mluvit“.

PARADIGMA = kompletní soubor SLOV, který realizuje daný lexém (např. sloveso bude mít bohatší paradigma ve šp. než substantivum)

„POLÍČKO“ V PARADIGMATU (angl. CELL) = „prostor“, který je jednoznačně vymezen konkrétním souborem morfosyntaktických vlastností; „políčko“ je obsazováno SLOVEM, které tyto vlastnosti realizuje.

MORFOSYNTAKTICKÉ RYSY = např. osoba, číslo, čas, způsob, ... / rod, pád, ...

MORFOSYNTAKTICKÉ HODNOTY = např. singulár / plurál / duál

MORFOSYNTAKTICKÉ VLASTNOSTI = spojení, „spárování“ (pairing) morfosyntaktických rysů s povolenými morfosyntaktickými hodnotami, např. pro latinu u substantiv ČÍSLO = SINGULÁR + PLURÁL / *DUÁL

FLEXIVNÍ TŘÍDY (KONJUGACE, DEKLINACE) =

- Flexivní třída je soubor všech lexemů, které spadají pod jeden a týž způsob morfologické realizace;
- flexivní třída tedy není prostředkem k realizaci morfosyntaktických vlastností;

- jazyk tedy bude mít flexivní třídy tam, kde je pro jeden daný soubor morfosyntaktických vlastností více realizačních možností (např. 3. os. sg. přezens indiaktiv v italštině = PARL-A vs. VEND-E; nebo v latině 2. pád singuláru CAPRAE / SERVĪ / PANIS / FRŪCTŪS / DIEĪ

FLEXIVNÍ PRAVIDLA EXPONENCE A TVORBY KMENŮ = exponence je realizace daného slova v souladu se souborem morfosyntaktických rysů a všech dalších informací (např. právě náležitost k flexivní třídě), pro 1. os. sg. přezens indikativu koncovka –o; pro různá slovesa vedle této koncovky pravidlo selekce konkrétního kmene, např. *venire* - *ven-o / *veng-o*

Ad b) Současné pojetí realizační morfologie (Aronoff 1994, Stump 2001)

Teorie flexivní morfologie:

lexikální (like, -s, likes; -s je uloženo ve slovníku stejně jako „like“) vs. **inferenční** (vztah mezi kořenem a konkrétní formou je vytvořen na základě pravidla; existence *likes* je inferována na základě pravidla, které spojuje exponent -s s morfosyntaktickými vlastnostmi)

„**incremental**“ (information-increasing; slova nabývají morfosyntaktické rysy postupně díky exponenci) vs. **realizační** (spojení slova s nějakým souborem morfosyntaktických rysů umožňuje, „licenses“ zavedení či realizaci nějakého konkrétního exponentu)

lexikálně-inkrementální teorie (např. Lieber, 1992)

lexikálně-realizační (např. Distributed Morphology)

inferenčně-inkrementální (např. Articulated Morphology)

inferenčně-realizační (např. Word-and-Paradigm Morphology, Anderson, 1992, Matthews 1972 aj.)

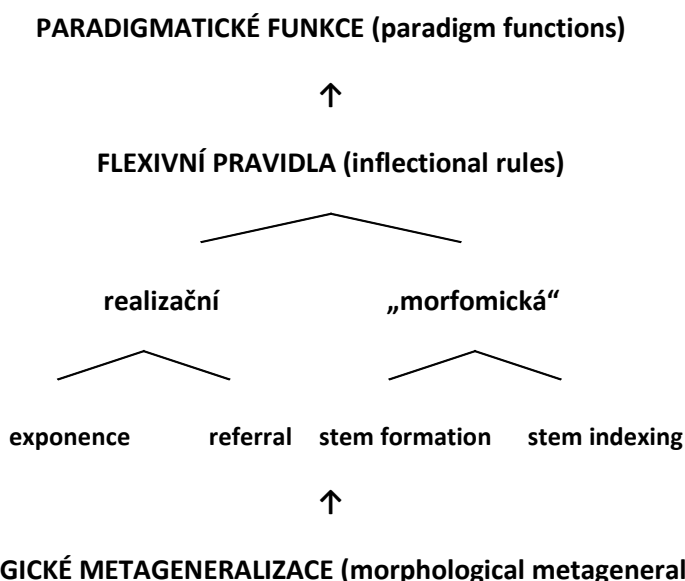
Stumpova teorie inferenčně-realizační

TEORIE PARADIGMATICKÉ FUNKCE (PFM, Paradigm Function Morphology)

Principy:

- 1) Žádný teoretický rozdíl mezi concatenative / non-concatenative morphology (tj. např. mezi aglutinací a introflexí)
- 2) Jediným spojením mezi flexivními prostředky a morfosyntaktickými vlastnostmi je *exponence*.

„...in the domain of inflectional morphology, the primary object of analysis (both for the linguist and for the language learner) is the paradigm rather than merely the word.“ (p. 28)

Literatura

- Aronoff, Mark (1994). *Morphology by Itself*. Cambridge (MA): The MIT Press.
- Bonami, Olivier - Boyé, Gilles (2003). Supplétion et classes flexionnelles. *Langages*, 152, 102-126.
- Carstairs-McCarthy, Andrew (2010). *The Evolution of Morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Maiden, M. (2005): Morphological autonomy and diachrony. In: G. Booji & J. van Marle (eds.), *Yearbook of Morphology 2004*. Dordrecht: Springer, s. 137–175.
- Pirrelli, Vito (2001). Paradigmi in Morfologia. Un approccio interdisciplinare alla flessione verbale dell'italiano. Pisa: Ist. Editoriali e Poligrafici.
- Spencer, Andrew (2013). *Lexical Relatedness. A Paradigm-based Model*. Oxford: Oxford University Press.
- Stump, Gregory T. (2001). *Inflectional Morphology. A Theory of Paradigm Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.